

SUDLAR FAOLIYATINING ASOSIY PRINSIPLARI

Ismoilov Shahriyor

Samarqand viloyati yuridik texnikumi

204-guruh o'quvchisi

Barcha demokratik mamlakatlarda sud hokimiyatning alohida tarmog'ı sifatida e'tirof etilgan. O'zbekiston Konstitutsiyasi loyihasini tayyorlashda, sud hokimiyatini mustaqil hokimiyat sifatida o'rnatishga alohida e'tibor berildi. Jahon mamlakatlari tajribasi o'rganildi. Sud hokimiyatini tashkil etish, davlat hokimiyatini tashkil etishning ajralmas qismi deb qaraldi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 130-moddasiga asosan,

O'zbekiston Respublikasida sud hokimiyati qonun chiqaruvchi va ijro etevchi hokimiyatlardan, siyosiy partiyalardan, boshqa jamoat birlashmalaridan mustaqil holda ish yuritadi.

O'zbekiston Respublikasida sud tizimi O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudi, O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi, harbiy sudlar, Qoraqalpog'iston Respublikasi fuqarolik va jinoyat ishlari bo'yicha sudlari, fuqarolik va jinoyat ishlari bo'yicha viloyatlar va Toshkent shahar sudlari, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahar iqtisodiy va ma'muriy sudlari, fuqarolik ishlari bo'yicha tumanlararo, tuman, shahar sudlari, jinoyat ishlari bo'yicha tuman, shahar sudlari, tumanlararo, tuman, shahar iqtisodiy sudlari va tuman, shahar ma'muriy sudlaridan iborat.

Konstitutsiyaviy sudning asosiy vazifasi, qonun chiqaruvchi va ijro etuvchi hokimiyatlarning hujjatlari Konstitutsiyaga qanchalik mosligiga doir ishlarni ko'radi. Boshqacha qilib aytganda u Konstitutsiyaning asosiy himoyachisidir.

Konstitutsiyamizning 132-moddasiga asosan, Konstitutsiyaviy sudga yana quyidagi vazifalar yuklangan. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy sudi:

1. O'zbekiston Respublikasi qonunlarining va O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalari qarorlarining, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlarining, hukumatning va mahalliy davlat hokimiyati organlari qarorlarining, O'zbekiston Respublikasining davlatlararo shartnomaviy va boshqa majburiyatlarining O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasiga mosligini aniqlaydi;

2. Qoraqalpog'iston Respublikasi Konstitutsiyasi O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasiga, Qoraqalpog'iston Respublikasi qonunlari O'zbekiston Respublikasining qonunlariga muvofiqligi to'g'risida xulosa beradi;

3. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va qonunlari normalariga sharh beradi;

Konstitutsiyaviy sudning qarorlari matbuotda e'lon qilingan paytdan boshlab kuchga kiradi. Ular qat'iy va ular ustidan shikoyat qilish mumkin emas.

“O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy sudi to‘g‘risida”gi Konstitutsiyaviy qonunning qabul qilinishi fuqarolarning huquq va erkinliklarining kafolatlarini kuchaytirishda, ishonchli himoyasini ta‘minlashda, jamiyatda qonun ustuvorligini qaror toptirishda konstitutsiyaviy odil sudlovning rolini yanada mustahkamlashga xizmat qildi.

O‘zbekiston Respublikasi oliy sudi fuqarolik, jinoiy, iqtisodiy va ma‘muriy sud ishlarini yuritish sohasida sud hokimiyatining oliy organi hisoblanadi.

U tomonidan qabul qilingan hujjatlar qat'iy va O‘zbekiston Respublikasining barcha hududida bajarilishi majburiydir.

O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Qoraqalpog‘iston Respublikasi Oliy sudlari, viloyatlar, shaharlar, tumanlararo, tuman sudlari va harbiy sudlarning sudlov faoliyati ustidan nazorat olib borish huquqiga ega.

Konstitutsiyaning 135-moddasida “O‘zbekiston Respublikasi Sud`yalar oliy kengashi sud`yalar hamjamiyatining organi bo‘lib, u O‘zbekiston Respublikasida sud hokimiyatining mustaqilligi konstitutsiyaviy printsipiga rioya etilishini ta‘minlashga ko‘maklashadi. O‘zbekiston Respublikasi Sud`yalar oliy kengashini tashkil etish va uning faoliyati tartibi qonun bilan belgilanadi” – deb qayd qilindi. Sud`yalar oliy kengashiga konstitutsiyaviy maqom berilganligi unga yuklatilgan vazifalarni mustaqil va samarali amalga oshirilishining muhim konstitutsiyaviy kafolati hisoblanadi.

Sudyalar oliy kengashi raisi lavozimi Prezidentning taqdimiga binoan Senat tomonidan tayinlanish Oliy Majlis yuqori palatasining mutlaq vakolatiga kiritildi. 2017- yil 7- aprelda qabul qilingan “O‘zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi to‘g‘risida”gi qonunda Kengash rais, rais o‘rinbosari, uning a‘zolari va kotibidan – jami yigirma bir nafar kishidan iborat tarkibda sud`yalar, huquqni muhofaza qiluvchi organlar, fuqarolik jamiyati institutlari vakillari va huquq sohasidagi yuqori malakali mutaxassislar orasidan shakllantirilishi belgilab qo‘yildi. Kengashning o‘n bir nafar a‘zosi Kengash raisining taqdimiga binoan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan sud`yalar orasidan tasdiqlanadi. Kengashning ushbu a‘zolaridan bir nafari Qoraqalpog‘iston Respublikasi sudlarining sud`yalari orasidan tasdiqlanadi. Kengashning raisi, kotibi va sud`yalar orasidan tasdiqlangan o‘n bir nafar a‘zosi o‘z faoliyatini doimiy asosda amalga oshiradi, Kengashning qolgan sakkiz nafar a‘zosi, shu jumladan Kengash raisining o‘rinbosari o‘z faoliyatini jamoatchilik asosida amalga oshiradi.

Sudlar to'g'risida"gi qonunning 2-moddasida sudning vazifasi belgilagan, unga asosan sud – "O'zbekiston Respublikasida sud O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi va boshqa qonunlarida, inson huquqlari to'g'risidagi xalqaro hujjatlarda e'lon qilingan fuqarolarning huquq va erkinliklarini, korxonalar, muassasalar va tashkilotlarning huquqlari hamda qonun bilan qo'riqlanadigan manfaatlarini sud yo'li bilan himoya qilishga da'vat etilgan".

Ko'rinib turibdiki, biror yerda sudga jazolash vazifasi yuklanmagan u faqat fuqaro va muassasalarning huquqlarini himoya qiladi. Sudga bunday vazifa yuklanishi huquqiy davlatga xos xususiyatdir. Qonunda sudlarning vakolatlari, tarkibi, ish yuritish shakli va prinsiplari batafsil belgilab qo'yilgan.

Bu bandda sudlarni tashkil etish tartibi deganda sud organlariga sudyalarni saylash yoki tayinlash masalasi ko'rinadi. Sud hokimiyat tarmog'i bo'lib, ma'lum sud organlaridan iborat bo'lsa, sud organlari asosan sudyalardan iborat bo'ladi.

Konstitutsiyamizning 132-moddasi 2-bandiga binoan,

Konstitutsiyaviy sud, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining taqdimiga binoan, Oliy Majlis Senati tomonidan saylanadi.

Konstitutsiyaga asosan, Konstitutsiyaviy sud siyosat va huquq sohasidagi mutaxassislar orasidan sud raisi, rais o'rinbosari, sudyalardan iborat tarkibda saylanadi. Sudyalarning bittasi albatta Qoraqalpog'iston Respublikasi vakili bo'lishi shart. Bu Konstitutsiyaviy sud raisi o'rinbosari va sudyalarga qo'yiladigan Konstitutsiyaviy talab hisoblanadi. Qonunda Konstitutsiyaviy sud sudyalari oldiga yana shaxsning yuksak ma'naviy fazilat va zarur malaka egasi bo'lishi talabi qo'yiladi.

Yana bir muhim jihati harbiy sudlarning, viloyatlar va Toshkent shahar sudlarining sud'yalarini, tumanlararo, tuman, shahar sudlarining raislari va sud'yalarini O'zbekiston Respublikasi Prezidenti bilan kelishilgan holda Kengashning o'zi lavozimga tayinlashi, qonunda nazarda tutilgan hollarda esa ularni Prezident bilan kelishilgan holda lavozimidan ozod qilishi – uning obro' va nufuzini ko'tarishda favqulodda muhim ahamiyat kasb etadi. Kengashning asosiy vazifalaridan biri sud'yalik lavozimlariga nomzodlarni tanlov asosida tanlash, eng malakali va mas'uliyatli mutaxassislar orasidan sud'yalarni tayinlash, sud'yalarni kasbiy tayyorlashni, ularning malakasini oshirishni tashkil etish, sud'yalarning faoliyati samaradorligini baholash, ommaviy axborot vositalari bilan o'zaro hamkorlik olib borish, aholi bilan muloqotni yo'lga qo'yish, sud'yalarni intizomiy javobgarlikka tortish to'g'risidagi, shuningdek ularni jinoiy va ma'muriy

javobgarlikka tortish uchun xulosa berish haqidagi masalani ko'rib chiqish kabilar belgilangan.

Sudyalarga nisbatan jinoiy ish faqat Bosh prokuror tomonidan qo'zg'atiladi. Sudyaning majburiy keltirish, ushlab turish, shaxsiy ashyolari, yuki, transporti, turar joyi yoki xizmat binosini ko'zdan kechirish, tintuv qilish mumkin emas.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: “O'zbekiston”, 2018.60-66 B.
2. Husanov O.T. Konstitutsiyaviy huquq. Darslik. – Toshkent: Adolat, 2013. 511-532 B.
3. Husanov O.T. Konstitutsiyaviy huquq. Darslik. – Toshkent: Ilm ziyo, 2017.229-236 B.
4. <http://www.lex.uz>